„Сталинград" гидг повестәс

ӨНДР

НАРМИН Мөрхәлә

Федоров часан хәләгъәд оркв: дигтә зургъан час болад бәәдж. Ә-чимән уга. Гентки товин ә гарв Ик ард бәәсн күнд багъреймүдин сумн толгъа деегүр шингдж гарад, хортна окопл оч хагърлдв. Тедниг дахдж, бмн нүүрт бәәсн товс, минометмүд бас халданд орлццхав. Бмн бәәсн бндр зо хар, көк, цагъан утагъар бүркгдв

Тингджәтл гурвн цагъан ракет брүн агъарт зургдв.

—Белн болтн!—гисн ротин командир Федоровин дун сонъсгдв.

—Төрскн орн-нутгинь төлә уралад ортн!—болдж хәәкрәд Галдобин окопас түрүн болдж гарад, хортн тал гүүв. Буугъан бмнән бәрсн, Дамбаев политрукин ардас күцлддж йовна. Эдниг дахад, Озеров командирин негдгч взвод цуг босад, хортнур дәврв. Теднә ардас цуг рота, батальон ,бослдв.

Гончаров, Галинский, Александров, Левинцов, нань чигн көвүд, политрук, парторг хойринг күцәд ирдж йовна.

Товин сумна ә багърад, автомат болн пулеметин сумна ә гүдәд ирв. Мана дәәчнр гүүдж йовад киисәд одна, дакад босад гүүдж авад гарлдна. Зәрмнь кииссн ормдан үлднә. Кесгнь хәрү мөлклләд гарна. Нег күн киисн дакн бндәгъәд, бвдглдж суугъад, хәәкрв:

—Гитлер үндсн уга од, тохм таср.—Дакад аргъул—Маша, Маша үкджәнәв.

Маша үкн гүүхәрн шавта күн тал ирдж, бвдглдж суугъад, шавинь бооджагъад, келв:

—Бичә хәәкрәд бә, әәх юмн уга, шавчнь дарунь эдгдж одх.

Курсант бички күүкд мет толгъагъан бндәлгъдж кецәлгъдж бгв. Хойр көк нүднәснь нүлмсн асхрдж гооджв. Дәәчин шарх боогъад дуустл, дакад кесг улс дуудлдв:

—Маша, нааран ир!..

Маша Хорошая негнәснь негнүрнь гүүдж шархинь боодж, күн болгынд элтә сән ами үгән келдж, күнд шавтагъинь дәәнәс чирәд гаргъад йовб.

Озеровин взвод хортна траншейд бөрдәд ирв. Әмин бмн курсант Левинцов гүүдж йовна. Өөрдлж йовад, негл тавн ишкм газр үлдсн цагла, курсант гентки бсрчкәд, хәрү газрт суугъад бәәв. Ардаснь гүүдж йовсн Галдобин курсантиг үздж оркад, хәәкрв:

—Манахс, үзвт?!

Тингдж келн, чидлнь немсн мет, ниссн әдләр траншейд күрәд, гарад зулхар седсн немшиг пистуларн хадж унъгъагъад, аздлв. Ик хол биш пулеметин сумн асхрв. Халдж одсн политрук траншейиг гәрәддж гарад, зулдж йовсн хойр немшин ардас көөлдв. Зөвәр гүүдж оркад, зогсад, цааранааран нәәхлдж бәәгъәд, хортн тал киисдж унв.

Арднь траншейд гар бәрлдән болдж йовна. Василий Галинский нег немшлә бәрлдджәнә. Сурсн әрдмән гаргъад, эвинь олдж цокад, мана күн буугъинь гартаснь салгъв. Болв, гавшун немш Василин буугъинь джидәс авад, хоюрн нег-негән чичлдәд, теврлдәд унцхав. Фашист мана курсантин бахлуринь бәрәд, кихтнүләд, зөвәр муудынь орджадж. Гентки акад юмн болад одв: немш бийнь татгдад йовдж одв Бахлурт шингсн гараснь мөлгрәд, Василий үкс гигәд босв. Тиигн гихнь, Дамбаев немшин хойр көляснь чирсн йовна.

Галинский траншеюр гәрәддж орад, немшин пулемет хәрү эргүлдж тәвәд, сумлв.

—Вася, зүн бийд пулемет!—болдж Дамбаев хәәкрв.

Зун тавн ишкмд Вася хортна пулемет үзв. Хойр күн арднь кевтсн, Озеровин курсантниг йовдг аргъинь тасллж, хадж эдн бәәдж. Галинский төвлдж бәәгъәд, пулеметин чавгинь дарад орксн, ик деегүр сумнь гарад одв. Дор авад хагъад орксн, нег пулеметчикнь орклад, мөлкәд гарв: бәәдлнь шавтдж одв. Дакад нег хагъад орксн, хортна пулемет ду гархан уурв. Тер әмсхлинь олзлад, манахс „ура" гидж хәәкрлдәд, траншеюр орлдад ирцхәв.

Негдгч траншеинь авчксн, ода хойрдгч талнь дәврх керг. Эндәс хәләхлә: ода күртл медгдл уга бәәсн „Дот" үзгджәнә. Тендәс хойр пулемет манахс тал хаджана.

—Пулеметмүдиг уга кетн!—гидж Федоров команд бгв.

Федоров курсантнран хәләгъәд, ним йовдл үзв: курсант Конякин толгъагъан газрт шахчкад, пулеметинь чавг дарчкад кевтнә. Сумн хагдад бәәнә, болв альдаран-ялдаран очахнь медгддж бәәхш.

—Конякин, альдаран хаджанач?

Курсант командир тал кулс хәлән, келв:

—Яяхмб?

—Хортнур хәләх кергтә, айстан сум үрәгъәд күн кевтдв!

—Тедн бас хагъад, толгъа бндәлгъл уга бәәнәлм.

—Пулеметд щит бәәнә, түүнд толгъагъан халхлчкдмн.

—Тиим бичкн щит намаг халхлхий?

—Айстан бичә бурад бә, хортиг хәләдж хаджа.

—Сонъсджанав, сонъсджанав...

Наатк пулеметчикүд демәр хагъа бәәдж, Дотас гал гардгинь уурулцхав.

—Намаг дахад, уралан!—гидж хәәкрәд Федоров босв. Нег гучн-дөчн ишкм гүүдж оркад, автоматин сумнла харгъдж унв. Халугъар бндәдж, бвдглдж суугъад, гарарн бмн бәәсн зо заагъад, аргъул келв:

—Иньгүд, бмәрән!

Дәәчнр командириннь келсиг күцәдж, бмәрән босдж гүүлдв. Болв, никт сумна гал хойрдгч траншейд эдниг күргл уга газрт дардж кевтүлв. Эн газрнь альдас чигн үзгддг, эвго билә. Түүг Озеров медәд, үкс гидж эн газрас гетлхин аргъ хәәв.

Озеров, курсант Сергеевиг дуудлдж авад, шимлдәд келв:

—Коля, хоюрн оч „Дот" хамхлий. Чи зүн таласнь ор, билий. Чи зүн таласнь орнав. Гранат барун таласнь орнав. Эс-гидж эн шивәд уга кехмн. Эс-гидж эн „Дот" манд гүрмим бидн бгх.

—Сән, сонъсджанав!—болад курсант гранатан сумлв.

—Катаев, „Дот"-ин амар ха!—гидж хәәкрәд, Озеров мөлкәд гарв.

Сергеев гүлврдә мег мөлкәд гарв. Зөвәр болчкад „Дот"-ас ик кол бишд бндәдж үзгдв. Юн болад одв? Ондәгъәд гранатан шивхәр седсн бәәдл гарчкад, хәрү газртан суугъад үлдв.

Озеров донда давад, хотхрур орад, геедрәд йовдж одв, Гентки „Дот"-ин бөр Алексей босад зогсснь үзгдв.

—Катаев бичә ха!—болдж курсантнр хәәкрлдв.

Дару-дарунь хойр гранат „Дот"-ин амар орулдж хаял, бийнь кинсн,доргшан көлврв.

„Дот" хамхрад унв. Курсантнр дәврәд орцхәв. Өндриг манахс авцхав. Немшнр хәрү халдад, хошад-гурвадар гарад йовлддж йовна.

—Пулеметчикүд хатн!—болдж Озеров хәәкрв.

Катаевин „Максим" хальгадчичрәд бәәв.

—Костя, хәлә, нег күн ундж одв!

—Альд?— гидж эвраннь нүдән иткл уга, Костя сурв.

—Сәәнәр ха, төвләд ха!—болдж пулеметчикүд дөглдв.

Катаев бас эврән үзв. Нег фашист унад одв, дакад чигн негнь киисв. Дәәнә көлд халсн көвүн, хәәкрн бәәнә:

—Хуял, холд одхн угач!

—Хойрдгч пулемет ягла?—болдж курсантнр нег-негнәсн сурлдцхав.

—Конякин хуучн ормдан үлдлә лм,—болдж негнь келв.

Озеров тал Дамбаев ирв. Толгъань боолгъата, цагъан серинджл ивтрдж, улан цусн халх деегүрнь гооджджж йовна. Эн келв:

—Политрук гару болдж одв, ротин командир шавтад гарв. Немшнр ода хәрү дәврх. Теднигт тосхд белн болдж авх кергтә. Алеша, чи ротин командир бол.

—Бадма, дәәнә тускиг чи нанд-дорхнь сәәнәр меднәч, чи командир болх күнч.

—Эс болх күр кегъәд суудг цаг уга. Чи, Алексей, командир бол, би чини политрук болсв.

—Тиим болхла, сән!

Немш ягаджж дәәнд ноолдгинь Дамбаев медәд бәәсн күн: өгсн газран хәрү авхар, хәрү дәврх зөвтә. Тегәд чигн шин комрот цергчнрән цуглнь зо деер авч ирәд, диг-таг кегъәд оркв.

Удсн уга. Хортн бндр эргүлдж эклдж хав. Товин, минометин дун, танкас хасн товин дуунла негдәд, газр чичрүллдж ганъньв. Түн деер самолетас хайсн бомб хагърад, чик зүлярүлдж нирг.

Сумн гисн юмн хур болдж шаргв. Товин сумн агъарт хагърад, кесг зун бичкн-бичкн кизәрмүд болдж, бөкүн мет гиньлднә.

Халдан невчк багърад ирв. Хәлән, Дамбаев киитн көлс асхад бәәв.

—Танк гарч аашна,—болдж төвкнүн эн келв.

Курсантнр өскәлдәд хәләлдв. Тавн танк бндр тал бөрдәд аашна, эдн йовн-йовдж хана. Ардаснь йовгън церг дахснь үзгднә.

Танксиг үзәд Конякин зогъдад бәәв. Галинский гранатс сумлад, бмнән тәвб.

Юм келго суудж болш уга болв. Озеров, политрук тал хәләчкәд команд бгв:

—Гранат белдцхәтн!

Товин нег сумн траншей дотр тусв. Хойр кү гарутулад, дөрвн кү шавтав.

—Юн болджахмб?—гисн нег дун сонъсгдв,—мана товс ягъсмб, юнъгад эс хаджахмб?

Танкс бөрдәд, үзгдәд ирв. Гентки манахсин толгъа деегүр шуугулад мана артиллерий хав. Немшин танкс нег ормдан зогсдж халдв.

Ар бийд танкин моторин ә сонъсгдв.

—Ар бийәс бас танк аашна! —болдж әәсн дун сонъсгдв.

Цугтан хәрү хәләлдв. Зелләд тавн-зургъан ик танкс ирдж йовнә. Түрүн танк деер „Александр Невский" гидж бичәтә.

—Мана танкс!—болдж Галинский байрта хәәкрв.

„Невскин" бөр, „Дмитрий Донской," „Минин и Пожарский"—гидг танкс бас йовна.

—Мана бвкнр менд болтха! —гидж Дамбаев хәәкрв.

Танкс тер кевтән йовад, хортна танкс тал дәврлдв.

Озеров командир болсан санад:

—Йовгън цергинь танкас таслдж авхмн!—болв.

Мана танкс окоп деегүр давад гархла, Дамбаев хәәкрдж команд бгв:

—Элдү Советин Төрскнн төлә, бмәрән уралад орий!

Бийнь босад танк дахдж гүүв. Курсантнр ардаснь дахлддж бослдв. Хойр нүүрә танкс хагърлдад, гал пәдрулад, цө-цөөлә түлклддж, нүрлддж ноолдцхав. Хойр нүүрин йовгън церг гар бәрлдәд, авлдан тодш болад одцхав.

Курсант Саша Александров түрүлдж хортнд күрв, үүнә толгъань цагъан кенчрәр боолгъата. Өрүнә күзүгъәрм сумн зурчкв,—гидж шоглдж эн келнә. Йосар болхла тернь зөвәр зовлнъгта шав. Келсн үг сонъсгдж бгл уга, шаван боолгъдж авн, Саша хәрү дәәлдәнд ирснь эн.

—Нег танкин цаг ткн нүднь гал болс ефрейтор Александров гллдәд гишнъ гарч төвлл уга автоматин дардж оркад, цаарандгүүв. Гентки зүн эмән кәд-чичсн болад одв. рин хургъд тәвгдәд, над одв. Көвүн нам синь чигн мелл уга, гararн автоматан өргдәд орв.

Зөвәр тингәд дәәлдцхав. Болв, фашистнр ядал, гарад зулцхав. гидж хәәкрәд курсанс даснь көөлдв. Теди гаран унджулси Саша сандров бас йовна. нә хәвргъл товин гърв. Саша нәәхлджәгъ одв. Ик удан болси уха орв. Цаг үрәл галзн көлән ардан бмәрән мөлкәд гара.

Юн болснь нам медг Өмн гүүдж йовси киислдв, теди деегүр дал, фашистнр дәврә аашхнь үзгдв. Нег әмс курсантнр ю-кү кехән ядад бәәв. Дарүк әмс мнь кевтн халлдад, зәрм гарад зуллдв.

—Бичә гүүтн, недж дар хәрү цухртн, бн өгнәв,—болдж Дамба рдж закв.

Саша Александров орсарн фашистнриг цусндан дargдсн кевт ров Дамбаев хойр нүрн алнъ болдж Саша—арвхн нәәмтә, зин счетовод йовси гт ирәд брәл джил бол на. Эн ротин пнср, эн нәс гарснас нааран а бузр үг келдж үзәд уг „Акад юмб, альдас ни үг дасчксмб?" гисн у ровд орв. Дамбаевт уха мелв. „Күн шавт кн биш бузр үг кел рнә. Тер ююни учр б гидж Бадм дотран сн

—Алеша, Сашиг нур рән авад, хооран га гъад, сөргнәв,—болд баев Озеровд келв.

Хәрү цухрад, халд манахс, буладж авс хойрдгч окопт ирдж з Пулеметәрн хагъад н хәрү цухрулдж гаргъ на танкс бас хәрү гар ташрлад йовдж одв. рүл болад ирв. Өндр м үлдв, бдр тингәд чи